

Viitasammakkoselvitykset Tuusulanjärvellä vuonna 2021:
Koskenmäen ja Tuomaalan venesatamat sekä Hankkijanojan
kosteikko

Marko Nieminen

Viitasammakkoselvitykset Tuusulanjärvellä vuonna 2021: Koskenmäen ja Tuomaalan venesatamat sekä Hankkijanojan kosteikko

Marko Nieminen

Sisällys

Johdanto	1
Tulokset.....	4
Koskenmäen ranta.....	4
Tuomaalan ranta.....	4
Hankkijanojan kosteikko.....	4
Johtopäätökset ja suositukset	7
Koskenmäen ranta.....	7
Tuomaalan ranta.....	7
Hankkijanojan kosteikko.....	7
Lähteet	8
Liite 1. Menetelmäkuvaus	9

Johdanto

Faunatica Oy teki keväällä 2021 Tuusulan kunnan vapaa-aikapalveluiden toimeksiannosta viitasammakkoselvityksen kahdella kohteella:

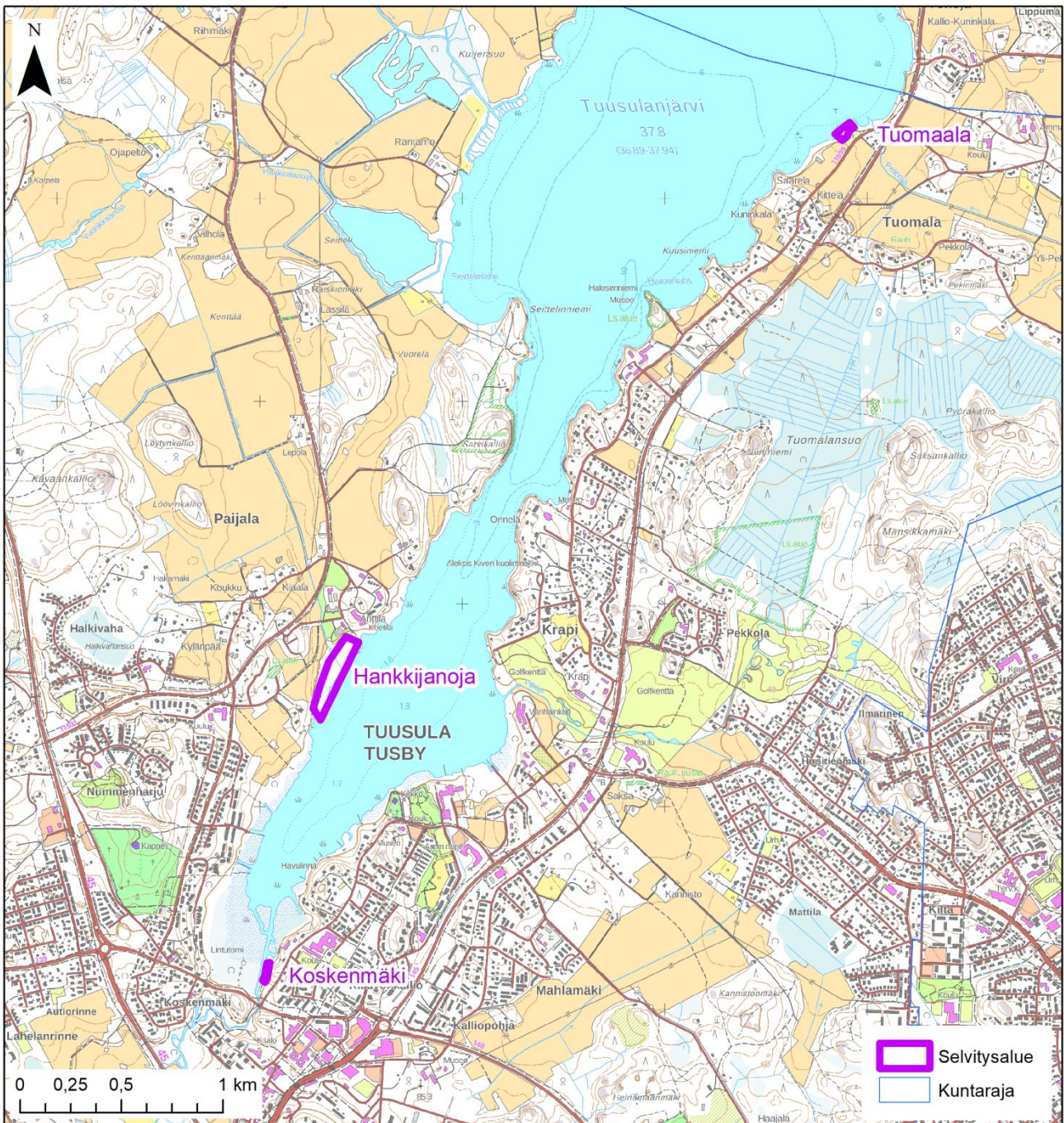
- 1) Koskenmäen venesatama (Valkamanpuiston ranta)
- 2) Tuomaalan veneranta.

Lisäksi Faunatica Oy teki viitasammakkoselvityksen keväällä 2021 (3) Hankkijanojan kosteikolla. Selvitys tehtiin Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksen toimeksiannosta kunnostussuunnitelman taustatiedoiksi. Kohteiden sijainnit näkyvät kuvassa 1.

Selvitysten päämääränä oli paikantaa viitasammakon lisääntymispaikat soidinääntelyyn perustuvalla havainnoinnilla (menetelmät kuvailtu liitteessä 1).

Viitasammakko kuuluu EU:n luontodirektiivin liitteen IV(a) lajeihin, joiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen tai heikentäminen on kiellettyä luonnonsuojelulain 49 §:n nojalla. Viitasammakon lisääntymis- ja levähdyspaikat määritellään seuraavasti (Saarikivi 2017):

”Lajin esiintymispaikoilla lisääntymispaikaksi voidaan tulkita ne vesialueen osat, joissa koirilla on lisääntymisreviirit, joissa pariutuminen ja kutu tapahtuvat ja joissa nuijapäät elävät. Soidintaminen riittää osoittamaan lisääntymispaikan olemassaolon. Levähdyspaikkaan kuuluvat päivälepopaikat esim. kasvillisuuden suojissa ja talvehtimispaikat sekä maa- että vesiympäristössä. Kutualueilla olevia talvehtimispaikkoja lukuun ottamatta levähdyspaikat eivät kuitenkaan ole yksiselitteisesti määriteltävissä. Lisääntymis- ja levähdyspaikan välittömässä läheisyydessä tulee olla levähdyspaikaksi ja ravinnonhakuun soveltuvaa ympäristöä, jonka rajaus on harkittava tapauskohtaisesti.”

Kuva 1. Viitasammakkoselvityksen kohteet.

Tulokset

Koskenmäen ranta

Selvitysalueesta pohjoiseen kuului yksittäisiä tai muutama soidintava viitasammakko maastokäynneillä 3. ja 10.5.2021, ja ensimmäisellä maastokäynnillä muutama ajoittain äännelevä viitasammakko myös selvitysalueesta luoteeseen väylän länsipuolella (kuva 2). Paikannukset eivät ole tarkkoja, sillä yksilöt olivat liian kaukana ja yöaikana tehdyissä selvityksissä paikantaminen on ylipäättään hankalaa, ellei pääse riittävän lähelle lisääntymispaikkaa.

Selvitysalueelta tai sen välittömästä läheisyydestä ei siis havaittu viitasammakon lisääntymis- ja levähdyspaikkoja, vaan ne sijaitsivat yli 40 päässä pohjoisessa ja lähes 100 m päässä luoteessa.

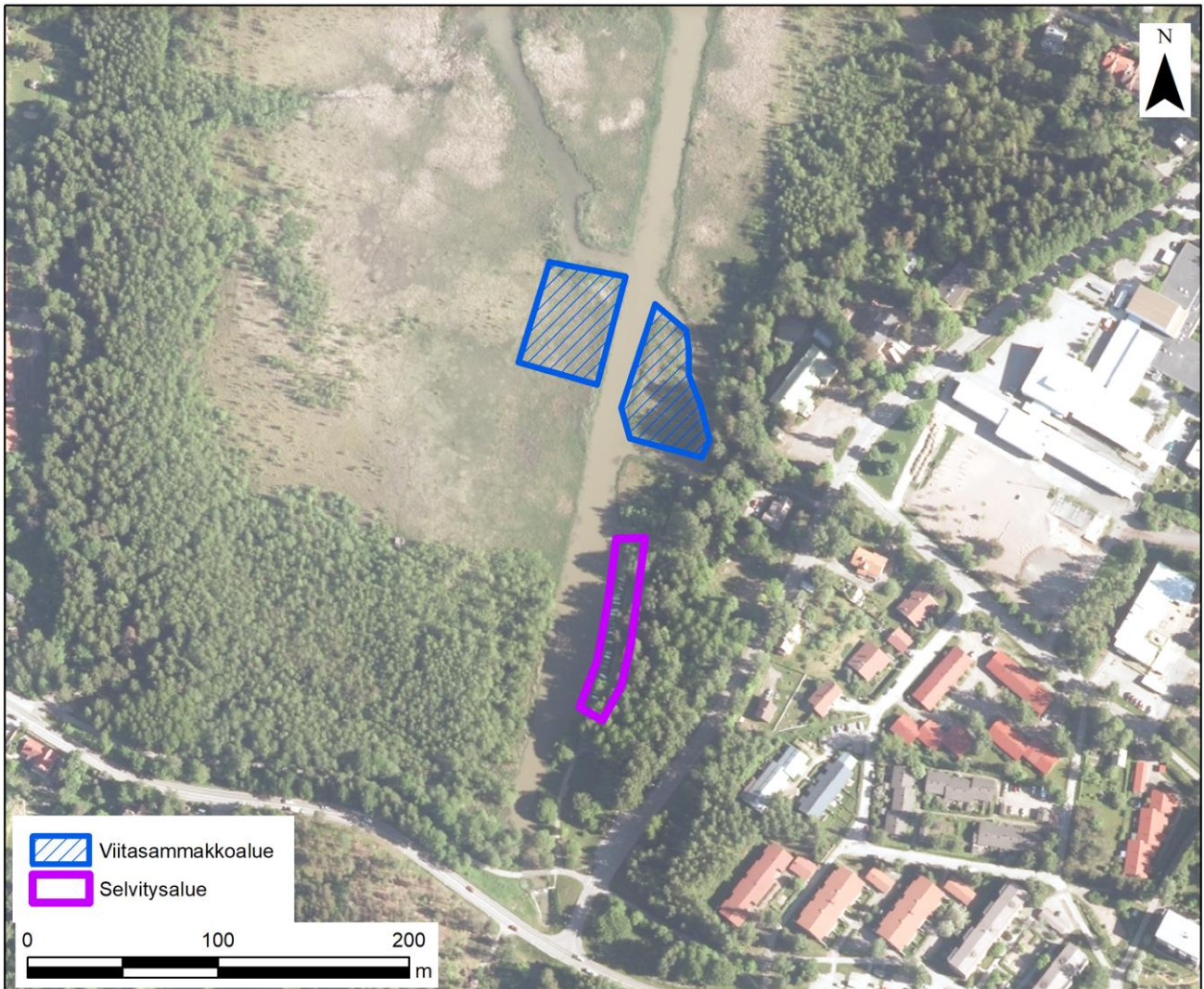
Tuomaalan ranta

Selvitysalueella ei havaittu mitään sammakkoeläimiä. Ranta on liian avoin viitasammakon lisääntymispaikaksi.

Hankkijanojan kosteikko

Yhdellä kohtaa 1–2 aarin alalla pulputti useita viitasammakoita heti havainnoinnin alussa ja havainnoinnin lopussa oli äänessä arviolta yli 30 koirasta samalla paikalla (kuva 3). Kevään 2021 selvityksessä paikannettiin siis **yksi viitasammakon lisääntymis- ja levähdyspaikka**.

Selvitysalueella on ilmakuvan ja maastohavaintojen perusteella viitasammakolle sopivaa lisääntymisaluetta laajalti, pois lukien tiheet pensaikot ja maaympäristöt.

Kuva 2. Viitasammakkojen summittaiset esiintymisalueet Koskenmäen selvitysalueen lähiympäristössä.

Kuva 3. Viitasammakoiden lisääntymispaikka Hankkijanojan selvitysalueella keväällä 2021.

Johtopäätökset ja suositukset

Koskenmäen ranta

Viitasammakko ei rajoita selvitysalueen maankäyttöä, sillä selvitysalueella tai sen välittömässä lähiympäristössä ei havaittu lajia.

Melko lähellä alueen pohjois- ja luoteispuolella oli kuitenkin lisääntymis- ja levähdyspaikkoja. Kaikki toimet, jotka voivat heikentää lisääntymis- ja levähdyspaikkojen ekologista tilaa, ovat luonnonsuojelulain perusteella kiellettyjä. Tämä tulee huomioida myös selvitysalueen ympäristössä mahdollisesti tehtävissä toimissa, ettei vedenlaatu olennaisesti heikkene lisääntymis- ja levähdyspaikoilla.

Tuomaalan ranta

Viitasammakko ei rajoita alueen maankäyttöä.

Hankkijanojan kosteikko

Alue, jolla pulputtavia koiraita havaittiin, on tulkittava lisääntymis- ja levähdyspaikaksi. Kaikki toimet, jotka voivat heikentää lisääntymis- ja levähdyspaikan ekologista tilaa, ovat luonnonsuojelulain perusteella kiellettyjä. Tämä tulee huomioida myös paikan ympäristössä tehtävissä toimissa, ettei vedenlaatu olennaisesti heikkene alueella. Selvitysalueella on mahdollista lisääntymis- ja levähdyspaikkaa laajemminkin ainakin ranta-alueen allikoissa ja kasvillisuuden seassa.

Viitasammakoiden elinvaatimuksiin kuuluu myös soveliaan maaympäristön esiintyminen lisääntymispaikan ympäristössä, sillä viitasammakot elävät lisääntymiskauden jälkeen maaympäristöissä. Aikuiset viitasammakot voivat liikkua kilometrinkin päähän lisääntymispaikasta, mutta maa-alueilla levähdyspaikat eivät ole yksiselitteisesti määriteltävissä (Saarikivi 2017). Näin ollen pelkkien lisääntymispaikkojen säilyttäminen ei ole mahdollista heikentämättä lisääntymispaikkoja, vaan niiden heikentämättömyyden varmistamiseksi tulee myös lisääntymispaikkojen ympäristössä olevat lajille soveliaat, kosteapohjaiset maa-alueet säästää merkittävästi muutoksilta. Maaympäristöä ei tulisi olennaisesti muuttaa ainakaan 100–200 metrin suojavyöhykkeellä lisääntymispaikan ympärillä.

Toisaalta myös keinotekoiset lammikot toimivat usein viitasammakoiden lisääntymispaikkoina, ja lajin toimeentuloa voidaan parantaa kaivamalla tällaisia uusia lisääntymispaikkoja. Mikäli lammikot ovat riittävän syviä, etteivät ne talvisin jäädy pohjaan asti, ne voivat toimia myös talvehtimispaikkoina (levähdyspaikkoina).

Lähteet

- Elmberg, J. 2008: Ecology and natural history of the moor frog (*Rana arvalis*) in boreal Sweden. – Zeitschrift für Feldherpetologie, Supplement 13: 179–194. Glandt, D. & Jehle, R. (toim.): Der Moorfrosch/The Moor frog.
- Kovar, R, Brabec, M., Vita, R. & Bocek, R. 2009: Spring migration distances of some Central European amphibian species. – Amphibia-Reptilia 30: 367–378.
- Luonnonsuojeluasetus 1997/2005/2013/2021: 14.2.1997 annettu luonnonsuojeluasetus (160/1997), 17.11.2005 annettu muutos (913/2005), 1.7.2013 alkaen voimassa oleva muutos (471/2013) ja 28.6.2021 alkaen voimassa oleva muutos (521/2021)
[<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1997/19970160>; <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050913>; <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130471>; <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210521>].
- Luonnonsuojelulaki 1996: 20.12.2006 annettu luonnonsuojelulaki (1096/1996)
[<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1996/19961096>] ja luonnonsuojelulain perustelut (HE 79/1996)
[<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1996/19960079>].
- Saarikivi, J. 2017: Viitasammakko (*Rana arvalis* Nilsson, 1842). – Teoksessa: Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. – Suomen ympäristö 1/2017, s. 90–96. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Kannen kuva: Viitasammakoiden soidinpaikkaa Hankkijanojalla (© Faunatica Oy; kuvattu 10.5.2021, Marko Nieminen)

Liite 1. Menetelmäkuvaus

Viitasammakoselvityksen teki FT Marko Nieminen. Kohteiden sijainnit esitetään kuvassa 1. Aikataulu määräytyi kevään etenemisen mukaan, ja lajin soidinajan alkaminen varmennettiin omien referenssihavaintojen perusteella. Venesatamissa kuuntelukäynnit tehtiin yöaikaan (tarjouspyynnön mukaisesti), Hankkijanojalle iltayöstä.

Venesatamissa rantaa lähestyttiin varoen ja kullakin paikalla kuunneltiin korkeintaan 30 minuuttia kerrallaan, sillä viitasammakot ovat hyvin arkoja ja katoavat helposti useaksi minuutiksi veden alle, jos ne tuntevat itsensä uhatuksi (Saarikivi 2017).

Hankkijanojalla selvitys tehtiin veneestä käsin. Tavoitteena oli kuunnella viitasammakoita useasta kohtaa rantaa. Vene saatiin lainaksi Gustavelundista; Jaana Hietala Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksesta hoiti venejärjestelyt ja toimi maastokäynnillä soutajana.

Havainnoinnit, havainnot ja niiden aikainen säätila:

3.-4.5.2021: Koskenmäki klo 23:20–23:50, Tuomaala 0:05–0:25.

Klo 23:20 lämpötila 6 °C, pilvisyys 8/8, tuuli 0–3 m/s NW; klo 0:25 lämpötila 5 °C, pilvisyys 8/8, tuuli 1–4 m/s NW. Hyvät olosuhteet havainnoinnille, mutta tuuli häiritsi ajoittain kuuluvuutta.

Koskenmäessä kuului yksittäisten/muutamien viitasammakoiden pulputusta selvitysalueesta pohjoiseen ja luoteeseen (väylän länsipuolella); arviolta <100 m päässä. Ruskosammakko vastarannalla.

Tuomaalan ranta liian avoin viitasammakolle.

8.5.2021: Koskenmäki klo 0:10–0:35.

Klo 0:35 lämpötila 2 °C, pilvisyys 5/8, työntä. Hyvät olosuhteet havainnoinnille, mutta melkein koko ajan liikenteen melua (lauantai-ilta).

Ruskosammakoita alueesta pohjoiseen ja vastarannalla.

10.5.2021: Hankkijanoja klo 21:45–22:35.

Klo 21:20 lämpötila 14 °C, pilvisyys 7/8, työntä; klo 22:35 lämpötila 13 °C, pilvisyys 4/8, työntä. Erinomaiset olosuhteet havainnoinnille.

Havainnoinnin alussa oli äänessä useita viitasammakoita yhdellä kohtaa, ja havainnoinnin lopussa arviolta >30 viitasammakkoa samassa paikassa. Yksittäisiä ruskosammakoita kuultiin muutamassa kohdassa rantaa.

10.5.2021: Koskenmäki 23:00–23:25.

Klo 22:35 lämpötila 13 °C, pilvisyys 4/8, työntä; klo 23:55 lämpötila 12 °C, pilvisyys 2/8, työntä. Erinomaiset olosuhteet havainnoinnille.

Ainakin kaksi ääntelevää viitasammakkoa selvitysalueen pohjoispuolella.